

**ΑΣΗΜΑΚΗΣ
ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ**

**ΤΟΤΕ
ΠΟΥ
Ζ
ΟΥ
ΣΑ
ΜΕ
Ε**

ΜΕΤΟΙΧΙΣΜΟ

1

ΣΤΟ ΝΗΣΙ που γεννήθηκα οι άνθρωποι (δηλαδή οι πλούσιοι) θα μπορούσαν να θαυμάσουνε περισσότερο τον Σάντσο Πάντσα παρά τον Δον Κιχώτη. Ήταν τότε όλοι τους πραχτικοί και τεμπέληδες νοικοκυραίοι, τοκογλύφοι από την Αίγυπτο και έμποροι λαδάδες χωρίς μεγάλους ορίζοντες. Την άσκοπη θυσία τη θεωρούν κουταμάρα.

Οι φτωχοί πάλε, αυτούς ποιος τους λογαριάζει; Χτυπούν τη γη με το σίδερο, κυλούν βαρέλια στην προκυμαία κι ιδρώνουν ξεβράκωτοι στο κουπί· κάποτε παίρνουν τ' ανάπλαγα και παν να γίνουν άνθρωποι ή γουν να αποκτήσουν λεφτά. Αυτοί, κι όταν σκέφτονται κι όταν κρίνουν, είναι πάντα κακό. Είναι ύποπτοι πάντοτες οι φτωχοί και από μόνο το γεγονός πως υπάρχουν!

Ωστόσο η Λέσβος είναι πάντα ωραία. Είναι ένα κομμάτι από την ουσία του ουρανού και της θάλασσας που κρυ-

στάλλωσε κι έγινε γης. Η θεότητα της Μεσόγειος έκανε να φυτρώνουν απάνω της ροδοδάφνες κι ελιές, για να δίνουν, με τα φύλλα τους, μια γλυκύτερη νότα στο αιώνιο τραγούδι των νερών και του αγέρα.

Οι εποχές διαδέχονται η μια την άλλη. Τον χειμώνα φυσάει βοριάς παγωμένος που τον κατεβάζουνε τα μπουγάζια της Πόλης ή βρέχει βδομάδες ολόκληρες, κρύα, μονότονα. Οι μικροαστοί τουρτουρίζουν στα μαγαζιά τους, όρθιοι, περιμένοντας τον πελάτη· οι μαθητές στα σχολεία νυστάζουν και κοιτούν από τα παράθυρα τα βουνά, τυλιγμένα σ' ένα δίκτυ βροχής.

Το καλοκαίρι είναι ο ήλιος κίτρινος και ζεστός. Κάμα ανυπόφερτο κάνει τη θάλασσα να ανασαίνει βαριά. Καϊκία φορτωμένα φρούτα και λαδοβάρελα σαλεύουνε στο μωράγιο. Τα βράδια μυρίζουν πεπόνι και νυχτολούλουδο. Κι όταν ανάφουν οι λάμπες του πετρελαίου, οι άνθρωποι αρραδιασμένοι στους καφενέδες πίνουν ρακί με χταπόδι. Μικρή της μέρας η αμάχη, μικρό το διάφορο, μικρές οι χαρές. Γυρνάν στο σπίτι, αγκαλιάζουνε τις γυναίκες τους και παλεύουν τον θάνατο.

Τρία χιλιόμετρα πέρα από τη Μυτιλήνη, προς τον νοτιά, είναι ένα χωριουδάκι, το λένε Βαριά. Για να πας ακολουθείς το κατάγιαλο. Όταν φυσά μελτέμι, το κύμα που σέρνει με θόρυβο τις γιालόπετρες, σε πασπαλίζει αλίσαχνη. Όταν δεν είναι θολούρα, κοιτάς τα βαπόρια που περνούν ανοιχτά, κατεβαίνοντας από την Οντέσσα ή την Πόλη. Κι η θάλασσα πάντα, τρικυμισμένη ή γαλήνια, καθώς σε ζώνει από παντού, όσο κι αν είσαι ένας άνθρωπος λογικός, σε αρρωστά και σε κάνει να χάνεσαι σε όνειρα ταξιδιών.

Στο περιγιάλι της Βαριάς έχουν χτίσει τα αρχοντικά τους κάτι πλούσιοι Μυτιληνιοί που τα βολέψαν στην Αλεξάντρεια, κι άλλοι ντόπιοι ραντιέρηδες, αρχοντάνθρωποι, που ζουν μια ζωή φυτική, παίζουν μπιλιάρδο και κυνηγούν το φθινόπωρο ορτύκια. (Τρώνε και χέζουν, λέει γι' αυτούς ο λαός). Κι έχει και εξέδρες, μέσα στη θάλασσα, για τους ανθρώπους που ξεμυτίζουν από τη βιοπάλη, τις Κυριακές. Όταν περνά κάνα αμάξι, τα παιδιά που ρεμπελεύουν στους δρόμους, σκαλώνουν πάνω στο αξόνι των πίσω τροχών κι ο καροτσιέρης προσπαθεί να τα διώξει, χτυπώντας πίσω με το καμτσίκι που έχει για τα άλογα.

Οι παραθεριστές παν κι έρχονται, πρωί βράδυ, με βάρκες, όμορφες βάρκες, κάτασπρες, στρωμένες χαλιά και με τέντες. Ο Αλέξαντρος Τριανταφυλλίδης, δικηγόρος από την Ελλάδα, που ρίζωσε, θεός ξέρει πώς, στο νησί, μιλάει ένα βράδυ με στόμφο για τα βερίκοκα, στη βάρκα του μπαρ-μπα-Θόδωρου, καθώς αρμενίζει για τη Βαριά.

– Τα ανοίγω στα δυο, βγάζω το κουκούτσι και τα γεμίζω...

– Με γλυκά; τον ρωτάει ο πατέρας μου.

– Με αμύγδαλα; τον ρωτάει κάποιος άλλος.

– Όχι, απαντάει επίσημα ο Αλέξαντρος Τριανταφυλλίδης, με τουλουμοτούρι!...

Ήταν αυτός, ο Αλέξαντρος Τριανταφυλλίδης, ένας πρᾶος και απείραχτος άντρας, ντυμένος στην τρίχα με σατακρούτα και παναμά. Πάντα στις 12 το μεσημέρι βρισκόταν στον δρόμο μας, πηγαίνοντας σπίτι του, κι όταν χτυπούσε το ρολόι της Μητρόπολης, έβγανε επίσημα ένα χρυσό ρολόι με αλυσίδα και με καπάκι, έβλεπε αν πήγαινε σωστά και το κούρδιζε.

Η κυρία Κούλα, η γυναίκα του, ήταν καπάτσα, πολυλογού, ήξερε λογής κρέμες, πασαλείμματα και μπογιές για τις γυναίκες, πράγματα τότες επιλήψιμα. Είχε και μια Παναγιά θαματοουργή, εγκαταστημένη στο πατάρι ενός παλιού πύργου που κατοικούσαν, διαμορφωμένο σε παρεκκλήσι. Και δώσ' του ο κοσμάκης τάματα και κεριά. Όταν κανείς γείτονας αρρωστούσε η κυρία Κούλα του έστελνε λάδι από το καντήλι της Παναγιάς και γενόταν καλά. Τα βράδια δηγόταν τα θάματά της μπρος στο κατώφλι του πύργου της κι άκουγαν οι γειτόνισσες με κομμένη αναπνιά. Όταν πέθανε ο Τριανταφυλλίδης η κυρία Κούλα είχε κακά στερνά. Κατάντησε να ζει και να πουλά τσιγάρα, σε μια ξυλένια παράγκα κοντά στον Κήπο, κάτω από το αστυνομικό τμήμα. Κι η Παναγιά πάντα μαζί της, φορτωμένη ταξίματα.

Πιο μέσα στο χωριό της Βαριάς, καθόταν οι ντόπιοι, μπαξαβάνηδες, βαρκαραίοι, ψαράδες, τεχνίτες κι ακόμα πιο μέσα ήταν ένα τούρκικο καρακόλι, με ζαπτιέδες που φαίνονταν, κάπου κάπου, για να θυμίζουνε, σα να πούμε, τη σκλαβιά, γιατί τούτη είναι πια εγκαταστημένη ουσιαστικά στις συνείδησες σαν κατάσταση απαρασάλευτη. Θυμούμαι, όταν καμιά δεκαριά χρόνια αργότερα, και ύστερα από την ελληνική κατοχή του νησιού, μπήκαν καινά δαιμόνια στο κεφάλι μου κι είχαμε σπίτι εξαιτίας τους καθημερινό πατιρντί, μια θεια μου με τη στοχαστική της απλότητα με συμβούλευε σε κάθε ευκαιρία:

– Δεν γίνονται, παιδί μου, αυτά που λες· και δεν αλλάζει ο κόσμος· είναι φτιαγμένος έτσι επί Τουρκίας!

Γελούσαμε όλοι με την ιστορική συνείδηση της θεια-

Κατίγκως, όπου η ιστορία του κόσμου και η Τουρκιά είχαν την ίδια αφετηρία.

Έτσι ήταν τότε τα πράγματα για πολλούς. Η Τουρκιά φαινόταν σα μια, από γεννησιμιού, ζαβομάρα του Ρωμαίικου. Λίγοι είναι εκείνοι που ξέρουν κι ακόμα πιο λίγοι που ελπίζουν. Μέσα σ' αυτούς και οι γονιοί μου, μα δεν μιλούν. Παντού υποβόσκει η συνωμοσία. Όλα τούτα δεν μπόδιζαν, φυσικά, τους Ρωμιούς τοκογλύφους (ονομαστούς σ' όλα τα Βαλκάνια ίσαμε τη Ρωσία) να γδύνουν κυριολεχτικά και την τούρκικη φτωχολογιά, μπουνταλού και αγράμματη και σκλάβα από το ίδιο το δικό της ντοβλέτι.

Εκεί λοιπόν στη Βαριά ξεκαλοκαιριάζω, παιδόπουλο, γυρνώντας ξυπόλυτος στο λιοπύρι, μέσα στην κοίτη ενός ξεροπόταμου, φυτεμένου βάτους και λυγαριές. Κυνηγούσα χρυσόμυγες και τζιτζίκια. Και τώρα ακόμα, κάθε φορά που μυριστώ λυγαριά, γεμίζει η καρδιά μου την αλγεινή χαρά που έχει μέσα του κάθε παιδί. Τις νύχτες κοιτάζω τα αστέρια – τη Μεγάλη Αρκούδα και τη Μικρή, την Κασσιόπη, τη Λύρα· την ξεχωρίζω από τον Βέγα. Ο Σκορπιός και ο Τοξότης λάμπουνε στο στερέωμα. Πού είναι όμως τα άλλα τα σχέδια, όπως τα δείχνει τη μέρα ο χάρτης του Ουρανού, απλωμένος στο τραπέζι της κάμαράς μου;

Κι η θεία-Κατίγκω που μας φιλοξενεί στο χωριό, την πιάνει μαύρη απελπισία, όταν με δει μ' αυτό το βιβλίο στο χέρι.

– Δεν μετριούνται, παιδί μου, τα άστρα... δεν μετριούνται! Θα παλαβώσεις και ξέρε το. Τ' άστρα είναι αμέτρητα. Τ' άστρα είναι ανακατωμένα.

Κι όσο για τα ταξίδια που ξεσηκώνουν μέσα μου τα

καράβια που περνούν στ' ανοιχτά, γίνονται μόνο στ' όνειρο για την ώρα.

Είμαι στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού κι είναι μέσα μου μόνιμη μια συνείδηση πως είμαι κιόλας μεγάλος και δεν έχω δικαίωμα να κάνω ανοησίες. Στο σπίτι με λεν «ο μεγάλος» ξεχωρίζοντάς με από τον αδερφό μου. Η τρέλα, που δεν μπόρεσα να την εξυπηρετήσω στον καιρό που έπρεπε, έγινε χρόνια αρρώστια της ζωής μου κι α δεν με άφησε ποτέ να γίνω άνθρωπος συνετός, ποτέ δεν την άφησα να με εξυπηρετήσει κι εκείνη.

Τα χρόνια εκείνα, που γίνονται τούτα που γράφω, οι άνθρωποι με όλες τους τις μιζέριες ζούσαν ξένοιαστοι, μ' έναν τρόπο. Ο ήλιος, ο αγέρας, η βροχή, η παγωνιά και το κάμα ήταν τα κύρια γεγονότα της ζωής τους. Πιστεύαν στον παράδεισο και στην κόλαση, κι η ελπίδα ημέρευε την ψυχή τους και τους εξοικείωνε με τον θάνατο. Τώρα που εμείς ανακαλύψαμε την αλήθεια, γέμισε όλη η ζωή κρυάδα και πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να καταργήσουμε πάλι τον θάνατο· και θα τον βρούμε. Όσπου να γίνει όμως αυτό... Εκείνοι που ζουν, βλέπεις, ξέρουν πως θα πεθάνουν και η ζωή είναι γλυκιά. Αυτοί που πεθάναν δεν ξέρουν πως είχαν ζήσει κι ο θάνατος είναι κρύος. Όλες οι ιστορίες στον κόσμο είναι ζωή.

Πόσα πράγματα γίνανε και τα ζήσαμε από τότε, κι ούτε μπορούσαν ποτέ να περάσουν από τον νου του παιδιού που καθόταν στο περιγιάλι της Βαριάς κι έβλεπε να περνούν τα καράβια μεγαλόπρεπα, απίθανα, φοβερά και απλησίαστα, όσο και τα άστρα της νύχτας. Κατεβαίναμε με τον αδερφό μου και λιώναμε πίσσα παρατημένη στον ταρσανά, να φρά-

ξουμε τις ρωγμές μιας παλιάς σκάφης και να ανοιχτούμε στο πέλαγος. Πολλά χρόνια πιο ύστερα, όταν ταξίδευα σε πραγματικά πέλαγα, αδημονούσα να βγω σε λιμάνι να βρω καινούριους ανθρώπους και καινούριες στεριές.

Το μυστήριο δεν έλειπε ακόμα μηδέ από τα βαπόρια που πιάναν στη Μυτιλήνη – αράζαν όξω από το λιμάνι και βγάζαν φορτιό κι επιβάτες. Όταν φυσούσε νοτιάς και σήκωνε εκείνα τα θεόρατα κύματα, το μπαρκάρισμα και το ξεμπαρκάρισμα των ανθρώπων ήταν μεγάλη κουβέντα, πλην όμως ζούσαν τότες κάτι βαρκάρηδες, που καβαλούσαν τα κύματα σα θεριόψαρα ή σα στοιχειά του νερού – ο Μπαΐρας, ο Πανταλόνας, ο Νταραμπάρας, ο μπαρμπα-Γαμότος κι άλλοι πολλοί.

Ολόρθοι τούτοι μέσα στις βάρκες, που τις κουμάντερναν με τα πόδια τους σαν πλωτήρες, ρίχναν σκοινί και πιάνονταν από το βαπόρι κι αρπούσαν τους επιβάτες, άντρες, γυναίκες, κορίτσια, πάνω από τη βαποροσκαλα. Πιάνανε στον αέρα τα μπαούλα από το κατάστρωμα και τα στοιβάζαν μέσα στη βάρκα με τους ανθρώπους, που νιώθανε μεγαλύτερη σιγουριά μες στις χερούκλες του Πανταλónα παρά μες στο κύτος του καραβιού. Και τις γαλήνιες νύχτες, ακόμα, θυμούμαι, που έφτανε ως το κρεβάτι μου ο σματάς από τα βίντσια τους, που βροντολογούσαν φορτώνοντας και ξεφορτώνοντας. Κι ύστερα η αλυσίδα της άγκυρας, τρεις σπαραχτικές σφυριξιές από την μπουρού και κατόπι ησυχία.

Τη μικρή κοινωνία μας την κατασκέπαζε τότε ένας πέπλος μαγείας. Την Πρωτομαγιά το πρωί, έπρεπε να σηκωθείς βιαστικά και να φας μια κουταλιά μέλι ή βλαστάρι

από κλήμα ή σκόρδο, πριν γκαρίσει και σε «κουμπώσει» ο γάιδαρος. Και δεν ήταν μόνο η παγανιστική φύση του νησιού που τον έφαινε παρά και οι φόβοι της ζωής, η μοναξιά του ανθρώπου, που ξεπηδούσαν από παντού – κι από τη σκλαβιά. Τα δειλινά και οι αυγές του νησιού σε κάνουν ακόμα και σήμερα ειδωλολάτρη, αλλά και ο παγανισμός είναι μέσα στη φύση της ζωής.

Οι άγιοι δυνάστευαν τις ψυχές και μπαίναν ανάμεσο στους ανθρώπους και στο κακό. Όμως υπήρχαν κι άλλες δυνάμεις, πιο πονηρές, που μπορούσες κι αυτές να τις επικαλεστείς, όταν οι άγιοι με τη χριστιανική επιείκειά τους, δεν φαίνονταν αρκετά ικανοί να σε υπερασπίσουν. Στην περίπτωση, ας πούμε, που σου κλέβαν κάτι πολύτιμο, αντί να πας στον Αϊ-Φανούριο, θα ήταν προτιμότερο να βάνεις ρεβίθια μες στο νερό, να τα αφήσεις στο αστέρι και τότε οπωσδήποτε, καθώς τα ρεβίθια θα μουσκεύαν και θα φρουσκώναν, θα πρήζονταν τα χέρια του κλέφτη και θα τον έπιανες. Αυτά σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Οι άνθρωποι βρίσκονταν καθημερινά σε αδιάκοπο νταλαβέρι με τους άγιους. Τους χρησιμοποιούσαν ακόμα και σα μάρτυρες στο αλισβερίσι. Η σχέση τούτη (χωρίς να χάνει το βάθος της πίστης), σε μια καταπληχτική αντιστοιχία με τις καθημερινές απασχολήσεις των ανθρώπων, έπαιρνε κάποτε κι αυτή χαρακτήρα συναλλαγής. Και ποιος μπορεί να πιστεύει περισσότερο σ' έναν άγιο, απ' αυτόν που τον βάζει μάρτυρα ή συνέταιρο στις δοσοληψίες του; Και το τάμα στον άγιο ήτανε πάντα με την αίρεση ορισμένης εξυπηρέτησης, κι α δεν τέλειωνε ευνοϊκά η δουλειά, καμιά υποχρέωση στον πιστό δεν υπήρχε. Καμιά φορά μάλιστα το τάμα κουτσου-

ρευόταν, αν κρίνονταν υπερβολικό κι εφόσο ο άγιος δεν είχε στόμα να διαμαρτυρηθεί. Κι αν πάλι οι οιωνοί δείχναν πως θύμωσε, συμπληρωνόταν εκ των υστέρων.

Η γιαγιά μου, με καταρράχτη στα μάτια, στα τελευταία της χρόνια, πήγε στον Αϊ-Συμιό να λειτουργηθεί κι αντίς να ρίξει στον δίσκο μια μπακιρένια πεντάρα, έριξε κατά λάθος ένα ασημένιο μετζίτι, που είχε το ίδιο μέγεθος πλην όμως έκανε 160 πεντάρες. Οι επίτροποι το είδαν και δεν μίλησαν. Χολόσκασε η γριά όταν γύρισε σπίτι κι είδε το λάθος, και μια και δυο πήγε και πήρε πίσω το νόμισμα. Έλα όμως που μόλις επέστρεψε, άρχισε πάλι να μετανιώνει και να φοβάται πως ήταν θέλημα του αγίου να δοθεί το μετζίτι, και δεν έπρεπε να πάει και να το ζητήσει; Είδε κι απόειδε, πήγε κι έδωσε σ' έναν χρυσοχόμισό μετζίτι, έφτιαξε ένα ασημένιο χεράκι και το κρέμασε στην εικόνα του Αϊ-Συμιού. Μπορεί να κρέμεται ακόμα.

Κι εγώ τους φοβόμουν, καιρό, τους άγιους, και θυμάμαι τα βράδια που έπεφτα στο κρεβάτι, τους μορφασμούς αποδοκιμασίας που, καθώς αναβόσβηνε το καντήλι, μου έκανε η Παναγιά από το εικονοστάσι της, κι εγώ δεν ήξερα τι είχε, κάθε βράδυ, μαζί μου αυτή η γυναίκα, κι εξάλλου κάτι θα είχα κάνει όλη τη μέρα που δεν ήταν σωστό. Από κείνους τους μορφασμούς της Παναγιάς μες στο ημίφως της κρύας κρεβατοκάμαρας, πρέπει να μου έχει μείνει ένα αίσθημα ενοχής, ένας φόβος που παρακολουθεί τη ζωή μου. Και χρειάστηκε κόπος να συνηθίσω αργότερα: και να φοβούμαι και να τολμώ.

Το πιθανότερο ήταν πάντως πως θα είχα φερθεί άσχημα στο Μαργέλι, ζαβή αδερφή της μάνας μου, με βλαμμένο από

γεννησιμιού το μυαλό της. Λαλούσε ολημερίς, επαναλαβαίνοντας μηχανικά φράσεις παρμένες αποδώ κι αποκεί, ή τραγουδούσε σκοπούς ακουσμένους από το διπλανό παρθεναγωγείο, «ω πατρίς μου ωραία, φιλτάτη», χωρίς να καταλαβαίνει, φυσικά, τι σημαίνουν. Αυτή η γυναίκα που ποτέ της δεν πείραξε κανέναν, όταν τολμούσε να μας αγγίξει κανείς, εμένα ή τον αδερφό μου, γινόταν μανιακή κι ορμούσε κατεπάνω του να μας σώσει. Όταν σκολνούσαν οι μαθήτριες, μαζεύνοντουσαν κάτω από τα παράθυρα του σπιτιού μας να την ακούσουν, κι οι υπηρέτριες τις καταβρέχαν να φύγουν.

Η μάνα μας, απόφοιτη του Ανώτερου Παρθεναγωγείου, με ιδέες φιλανθρωποσοσιαλιστικές, που την ωθούσανε να μαζεύει τα σαββατόβραδα τους ζητιάνους στην ξώσκαλα του σπιτιού μας και να τους τάζει –ενώ ο πατέρας μου φώναζε πως θα μας κολλήσουνε ψείρες– είχε προστάτες της τους Άγιους Ανάργυρους. Την 1η Ιουλίου πηγαίναμε πάντα στο πανηγύρι τους, σ' ένα ξωκλήσι κοντά στο Κομκό, κρυμμένο μες σε βατομουριές. Η μάνα μας μας αγόραζε καμιά τρομπέτα, και τι έξαρση που έδινε στην ψυχή μου την ανύποπτη από κοινωνιολογικές θεωρίες εκείνο το «δω ρε ά ν ε λ ά β ε τ ε , δ ω ρ ε ά ν δ ό τ ε η μ ί ν ». Μεγάλη επίδραση πρέπει να έχει αφήσει στο υποσυνείδητό μου. Σαράντα χρόνια δούλεψα και φράγκο δεν απόταξα στη ζωή μου.

Όλα τα εγχειρήματα των ανθρώπων προϋποθέτανε τότες, όπως και σήμερα ακόμα, έναν άγιο για προστάτη. Τα λιγοστά σωματεία, είχαν έναν άγιο ζωγραφισμένο στα λάβαρα τους, και κάναν τη μέρα της γιορτής του συλλέιτουργο και τσιμπούσι, που κάποτε βαστούσε μερόνυχτα, όπως

στη γιορτή του Άγιου Ευδόκιμου, με τους μπαξαβάνηδες. Το πιο τολμηρό απ' όλα τούτα τα σωματεία ήτανε μια περιέργη χριστιανοσοσιαλιστική οργάνωση, «Συνεργατική» θαρρώ πως τη λέγαν, κι είχε, αντίς άγιο, στο λάβαρό της, δυο χέρια που σφίγγονταν φιλικά. Την είχε οργανώσει ο Παντελάκης Βλαχόπουλος, δικηγόρος, σοσιαλιστής, χοροτοφάγος, ντυνόταν σχεδόν όλο τον χρόνο με άσπρα λινά και κολυμπούσε στο καταχείμωνο. Στον τοίχο του γραφείου του είχε μια μπάντα μεταξωτή, με κεντημένα επάνω της τη μουσική και τα λόγια της Διεθνούς.

Κι η οργάνωση, εξάλλου, είχε κι αυτή έναν ύμνο δικό της χαρακτηριστικό των καιρών: «Αδερφωμένοι στη δουλειά – και σύντροφοι στον κόπο – ελάτε να στολίσουμε – τον όμορφό μας τόπο». Τρία τετράστιχα είχε, αν θυμάμαι καλά, ο ύμνος τούτος της «Συνεργατικής». Δεν θυμάμαι ποιος τα έφτιαξε. Τη μουσική τους όμως πρέπει να την έχει φτιάξει ένας από τους αδερφούς Αβαγιανού, τους φημισμένους μουζικάντες της Μυτιλήνης, ο Στέλιος ή ο Γιώργης ή και οι δυο μαζί. Ίσως πάλι κι ο Καλαματιανός.

Το ωραιότερο σημείο του τραγουδιού, εκπληκτικό για τα χρόνια εκείνα, ήταν το γύρισμά του, η επωδός! Και παιζότανε κάθε βράδυ στον Δημοτικό Κήπο, όπου παίρναν το ούζο και τον μεζέ τους, μαζί δουλευτές κι εργοδότες χωρίς καθόλου να σκανταλίζονται.

*Το κανόνι να γίνει αλέτρι
το μπαρούτι να γίνει σπορά
κι ο εργάτης στον κόσμο να ζήσει
με τιμή, με δουλειά, με χαρά.*

ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΖΟΥΣΑΜΕ

Γραμμένο μες στη δικτατορία, το *Τότε που ζούσαμε* αποτελεί μια πράξη αντίστασης και μαζί μια απολογία της γενιάς του Ασημάκη Πανσέληνου (1903-1984). Ο Ασημάκης Πανσέληνος αναθυμάται τη ζωή του γνωρίζοντας πως ζει κανείς την εποχή που αγωνίζεται για κάτι καλύτερο, την εποχή που κάνει το χρέος του σαν πολίτης και σαν άνθρωπος προς τους συμπολίτες του και προς τους ανθρώπους του τόπου του και όλου του κόσμου. Οι αναμνήσεις του είναι η τελευταία του προσπάθεια να αγωνιστεί ξανά, η προσφορά του. Η μνήμη πρέπει να διατηρείται, να επιβιώνει, να ξαναγίνεται μαγιά για τις γενιές που ακολουθούν και που έχουν τους δικούς τους αγώνες να δώσουν.

Ένα μαγευτικό βιβλίο αναμνήσεων, ένα βιβλίο με συγκλονιστικές μαρτυρίες, με γοητευτική ατμόσφαιρα και με ιδέες τολμηρές και ανατρεπτικές, μας βοηθά σήμερα να θυμόμαστε πως τίποτα στη ζωή δεν μας χαρίζεται –ούτε στους ανθρώπους ούτε στους λαούς– αν δεν πολεμήσουμε και αν δεν αντισταθούμε.

Ένα μάθημα ευγλωττίας, χιούμορ, εκστατικής παρατήρησης, μνήμης, κριτικής αντιμετώπισης και ώριμης πολιτικής συνείδησης. Ένα βιβλίο που τα 'χει όλα.

Τατιάνα Γκρίση-Μιλλιέξ

ISBN: 978-960-566-566-1

9 789605 665661

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ.: 6566

